

دکتر عبدالرحمن بدوی

پارسی کرده‌ی : محمد حسین ساکت

زنده‌بیدار

از : ابن طفیل

کتاب " حی بن یقظان " ابن طفیل اندلسی به نام "زنده‌ی بیدار" به دست شادروان استاد بدیع الزمان فروزانفر به پارسی در آمده است و در ۱۳۳۴ بنگاه ترجمه و نشر کتاب آنرا چاپ کرده است .

آنچه درین گفتار می‌آید تازگی هائیکست که جایش در ترجمه‌ی یادشده تهی است و امید اگر روزی دوباره به چاپ رسد ، در آن گنجانده شود .

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
م - ح - س

رتال جامع علوم انسانی

" زنده‌ی بیدار " داستانی فلسفی و

رمزی است که پرورش خود یگانه شناسی را ، از

آغاز آفرینش خود تارسیدنش به درجه‌ی

یگانگی با آفریدگار ، نشان می‌دهد .

ترجمه‌ی برگزیده‌ای از مقاله‌ی دکتر عبدالرحمن بدوی . حی بن یقظان علی‌بن طفیل تراث الانسانیة ، المجلد الاول ، وزارة الثقافة والارشاد القومي الموسسه المصريه العالمه للتالیف و الترجمة و الطباعة ، و النشر ، القاهره .

در باره نویسنده (ابن طفیل) .

ابوبکر محمد بن عبدالملک بن محمد بن محمد طفیل قیسی ، از خاندان قیس بن عیلان ابن حضر ، از مردم عرب شده‌ی شمالی ، نویسنده‌ی این کتابست که در " وادی آتش " ، که امروز " گوادیکس GUADIX " خوانده می‌شود و در ۵۳ کیلومتری شمال خاوری " کردوبا " (قرطبه) قرار دارد زاده شده است . تاریخ زادن او را نمی‌دانیم ، ولی درست‌تر آنستکه در دهه‌ی نخست سده‌ی یازدهم میلادی ، یعنی میان ۴۹۵ تا ۵۰۵ هجری ، زاده شده است به او ؛ اندلسی ، قرطبی ، اشبیلی نیز می‌گویند و کهنگاه - خیلی کم - ابوجعفر کینه داشت .

از استادان او و اینکه کجا دانش فراگرفته است هم چیزی نمی‌دانیم ، جز آنکه کانونهای دانش آن روز ویژه‌ی " قرطبه " و " اشبیلیه " بود و " عبدالواحد مراکشی " در کتاب " المعجب فی تلخیص اخبار العرب " خود ، که گسترده‌ترین کتابهای ما از زندگی نامی ابن طفیل است ، می‌گوید که " او پیش گروهی از پژوهندگان و از آن میان ابوبکر ابن صائغ ، ناموریه ، ابن باجه " و دیگران به خواندن دانش فلسفه پرداخت (ص ۲۴۰ ، القاهره ۱۹۴۹) ابن طفیل خود چیز دیگری از ابن باجمیگوید ، زیرا بر روشنی در " زنده‌ی بیدار " می‌آورد که : این بود آنچه ما از دانش این مرد (= ابن باجه) رسیده‌است و ما خود او را دیدار نکردیم ، (ص ۱۴ از چاپ دمشق ، سال ۱۹۳۵ = ۶۲ از چاپ قاهره سال ۱۹۵۲) . آشکار است که هر چند ابن طفیل از ابن باجه ، در زمینه فلسفی رنگ گرفته‌است ، ولی شاگرد عملی او نبود .

باید ابن طفیل درسهای علوم دینی ، و به ویژه فقه را آموخته باشد ، چرا که شاگردش " بطروجی " می‌نویسد که . " ابن طفیل قاضی بود "

(نگاه کنید به مونک MUNK . آمیخته‌هایی از فلسفه‌ی یهودی و عربی ، ص ۵۱۸) . همچنین دانشهای عقلی و پزشکی را آموخته است و دیرگاهی ، که به تحقیق نمی‌دانیم چه هنگام ، به پیشه‌ی پزشکی در " غرناطه " پرداخته است .

ابن طفیل در سال ۵۸۱ هـ . (۱۱۸۵ م .) در شهر مراکش بمرد و همانجا به خاک سپرده شد و " سلطان ابویوسف یعقوب " در تشییع جنازه‌ی او شرکت کرد (نگاه کنید به . ابن ابی زرع . " روض القرطاس " ، ص ۱۳۵ ، ابن الخطیب . " مرکز الاحاطه " ، دستنویس کتابخانه‌ی ملی پاریس ، به شماره‌ی ۳۳۴۷ برگ ۳۴۵ در پایین حاشیه) .

کتابهای ابن طفیل :

ابن طفیل شاعری متوسط بود . مراکشی در " المعجب " به نقل از پسرش یحیی ،

(ص ۲۴۵ ، ص ۲۴۲ ، چاپ قاهره سال ۱۸۴۹) نمونه‌هایی از آنرا آورده است . " غرین غومس " قصیده‌های سیاسی در شماره‌ی نخست " مجله‌ی مرکز پژوهش‌های اسلامی درمادرید " نشر داده است .

او کتابهایی در پزشکی دارد . لسان‌الدین ابن الخطیب می‌نویسد که ابن طفیل کتابی در دو جلد پیرامون پزشکی نوشته است (نگاه کنید به . فهرس الغیزی ، ج ۲ ، ص ۷۶ ستون ۲ ، سطر ۳۳ - ۳۴) . ابن ابی اصیبعه یادآور شده است که ابن رشید کتابی دارد به نام " دیدارها و گفتگوها میان ابوبکر بن طفیل و میان ابن رشد در نگارش ۷۸ ، س. ۴-۵ . که مولر نشر داده است ، قاهره ، سال ۱۸۸۲ م لسان‌الدین ابن خطیب در " مرکز الاحاطه " (دستنویس پارای ، برگ ۴۴ ب) می‌نویسد که " ابن طفیل " کتابی به نام ارجوزفه‌ی الطب " دارد .

بر کتاب الآثار العلویه " ارسطو به یکی از آنها اشاره می‌کند (ترجمه‌ی لاتینی ، ج ۵ ، برگ ۴۴۱ Arist. opera : Cum Aversois comm) .
و می‌گوید : ابن طفیل از روش بطلمیوس خرسند نبود و روش تازه‌ای پیشنهاد کرد .

زنده بیدار

جز زمینه‌ی فلسفی در اندیشه‌ی ابن طفیل که شایسته‌ی نگرش و ارزیابی است ، چیزی به جا نماند . پیداست که برای ما از آثارش در فلسفه جز یک کتاب نمانده است و آن " حی بن یقظان = زنده‌ی بیدار " است .

عبدالواحد مراکشی یادآور شده است که از ابن طفیل رسالهای درباره‌ی نفس به

خط خود او دیده است

دستنویسهای زنده‌ی بیدار ؛ انسانی و مطالعات فزنی

۱- دستنویس کتابخانه‌ی " بودلی " در آکسفورد " تاریخ دستنویس ۷۰۳ هـ . به

شماره‌ی ۱۳۳۰۱ (۲)

۲- دستنویس کتابخانه ملی در شهر الجزیره ، تاریخ دستنویس سال ۱۱۸۰ (۱۷۶۶)

• (م)

۳- کتابخانه موزه‌ی بریتانیا ، شماره‌ی ۹۷۸ (۱۰) .

۴- کتابخانه دارالکتب المصریه ، که به نادرستی به ابن سبعین زیر عنوان " اسرار

الحکمة المشرقیه " ، ط ۱ ، ج ۶ ، ص ۸۸ ، پیوند یافته است .

۵- کتابخانه اسکوریاال که نمناکی برگهای آنرا به هم جسیا ده است . " غزبری "

به نادرستی آنرا در فهرست اسکوریاال " رساله‌ی النفس یادشده‌ی شماره‌ی مراکشی دانسته و

درست آنست که همان " حی بن یقظان " است و در ط م . ۱۹۹۰ (۳)

- ۶- لاندبرگ ، بریل ، به شماره‌ی ۵۳۳ - ۵۷۳۲
- ۷- تیمور در دارالکتب المصریه ، به شماره‌ی ۱۹ ، حکمت ، بیوند یافته به ابن سبعین زیر نام " مرقاة الزلقی والشرب الاصفی " .
- ۸- تیمور ، در دارالکتب المصریه ، به شماره‌ی ۱۴۹ ، تصوف .
چاپها :
- ۱- پوکوک ، سال ۱۶۷۱ در آکسفورد با ترجمه لاتینی ، چاپ دوم ، ۱۷۰۰ م .
- ۲- مصر ، سال ۱۲۹۹ (۱۸۸۱ - ۱۸۸۲ م) چهار بار
- ۳- استانبول ، سال ۱۲۹۹ هـ دوبار
- ۴- نخستین نشر انتقادی رالئون گوتیه *Leon Gautiea* در الجزیره ، سال ۱۹۰۰ ، در ۱۲۳ صفحه متن عربی + ۱۲۲ سطر ترجمه‌ی فرانسوی و پیشگفتار در ۱۶ صفحه چاپ کرده است و تا کنون بهترین چاپ است و ...
- ترجمه‌های " زنده‌ی بیدار " :
- ۱- ترجمه‌ی " پوکوک " به لاتین ، با متن عربی ، آکسفورد ، ۱۶۷۱ .
- ۲- ترجمه‌ی " آشول *Aschuell* " به انگلیسی از روی ترجمه‌ی لاتینی
- ۳- ترجمه‌ی " جورحس کیت *Georges Keith* " به انگلیسی از روی
- ۴- ترجمه‌ی " سیمون اوکلی *Sinionkli* " که معلم زبان تازی آکسفورد بود ، ترجمه به انگلیسی ، لندن ، ۱۷۰۸ م . چاپ دوباره‌ی این ترجمه به دست *E. V. oyeck* در قاهره ، ۱۹۰۵ . این ترجمه از روی متن تازی است .
- ۵- ترجمه‌ی هلندی ، به دست *S.D. B.* آمستردام ، ۱۶۷۲ .
- ۶- ترجمه‌ی " جی . کروری پریتیوس *J.G. rory Printius* " به آلمانی از روی ترجمه‌ی لاتین ، فرانکفورت ، ۱۷۲۶ .
- ۷- ترجمه‌ی " جی - ج . آیش هون *J.G. Eichbon* " به آلمانی برلن ، ۱۷۸۲ از متن تازی .
- ۸- ترجمه‌ی " پی برونله *P. Bronnle* " به انگلیسی از متن تازی ، لندن ، ۱۹۰۴ . تجدید نظر و چاپ تازه به دست " ای . اس . فولتر *A. S. Fultor* ، لندن ، ۱۹۲۹ و ترجمه به آلمانی از روی ترجمه‌ی " برونله " به دست " ام . هانیک *A. M. Heinck* " در روستوک ، ۱۹۰۷ .
- ۹- ترجمه‌ی اسپانیالی " پونز بریگس *Pons Briques* ، سرگوسه ، ۱۹۰۰ از روی متن تازی .
- ۱۰- ترجمه‌ی اسپانیالی از روی متن تازی به دست " انجل گونزلس پالسیسه *Gonzul ez Palencia Angel* " ، ۱۹۳۶ .